

www.forumhistoriae.sk

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

© 2022 The Author(s)
© 2022 Institute of History,
Slovak Academy of Sciences

Spory o česť, rituály násilia a konflikty v stredovekom Bardejove

Mária Fedorčáková

Keywords

crime, judicial system, urban society, Bardejov, honour, dishonour, Late Middle Ages

DOI

10.31577/forhist.2022.16.2.3

Author

Mária Fedorčáková
Katedra histórie
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
Šrobárova 2
040 59 Košice
Slovak Republic
Email: maria.fedorcakova@upjs.sk
ORCID: 0000-0001-6799-6242

Cite

FEDORČÁKOVÁ, MÁRIA. Honour Disputes, Rituals of Violence and Conflicts in Medieval Bardejov. In *Forum Historiae*, 2022, vol. 16, no. 2, pp. 21-37, doi: 10.31577/forhist.2022.16.2.3

Abstract

FEDORČÁKOVÁ, Mária. Honour Disputes, Rituals of Violence and Conflicts in Medieval Bardejov.

Research on crime, conflicts and violence in urban milieu usually focuses on authority and the competencies of town judicial courts, as well as preserved legal sources detailing norms and privileges. From another perspective, an analysis of judicial practice sources offers insight into the role of conflicts and violence in everyday life, and reveals strategies that authorities used to deal with them. This paper makes use of both approaches in order to study various aspects of crime and the attitudes and strategies of parties involved in conflicts. Honour and dishonour became a subject of interest for men in letters in the late medieval town of Bardejov. The author explores the phenomenon of dishonour focusing on town citizens, members of the guilds and clerics in the town parish. Some form of slander would usually start a conflict and as it escalated, various kinds of threats, insults, gestures and even assault might follow, finally resulting in an act of violence. Preserved "threatening letters" confirm that in some phase of conflicts, one party used the written form to issue a warning and state their intention to cause harm. Examples of such letters and their role in conflicts between the town of Bardejov and outlaw groups who operated at the northern border of the Hungarian kingdom will attempt to elucidate strategies by the town authorities employed to protect its inhabitants.

Výskum celého komplexu otázok, súvisiacich s kriminalitou, násilím, konfliktmi a ich riešením v meste, mimo mesta a prostredníctvom súdnej právomoci mestských orgánov je pre obdobie stredoveku odkázaný na heterogénny súbor prameňov, ktoré sú torzovité a málokedy zachytávajú uvedené javy v ich komplexnosti. Z tohto dôvodu sa v slovenskej historiografii väčšina štúdií a syntetických prác o kriminalite v mestskom prostredí zameriava na obdobie raného novoveku,¹ z ktorého sa zachovali záznamy zo súdnych pojednávaní, knihy rozsudkov a súdne spisy, pričom obraz o kriminalite v danom období je formovaný najmä obsahovou náplňou a charakterom týchto prameňov.² Takto na obraz zločinu

- 1 Napríklad: SZEGHYOVÁ, Blanka. Príspevok k dejinám mestského súdництва. (Mestská súdna kniha Bardejova 1559 – 1649.) In *Slovenská archivistika*, 2003, roč. 38, č. 1, s. 46-60; DUCHOŇOVÁ, Diana – DUCHOŇ, Michal. *Zločin v meste. Kriminalita a každodennosť v ranonovovekom Pezinku*. Bratislava : Pro Historia; Historický ústav SAV, 2014, s. 77-159; PAPÁČ, Richard. *Malefitz. Ako sa súdilo a trestalo v Košiciach v 16. storočí*. Košice : Dana Kušnírová – Historické, 2019; HAAS KIANIČKA, Daniel. *Kremnica v ranom novoveku. Štúdie k dejinám kultúry a každodenného života v 16. – 18. storočí*. Budmerice : RAK, 2020, s. 325-422.
- 2 O limitoch prameňov k dejinám kriminality na prelome stredoveku a novoveku : SZEGHYOVÁ, Blanka. *Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí*. Bratislava : VEDA, 2016, s. 25-28.

a trestu v meste nazeráme najmä optikou činnosti mestských orgánov a mestských noriem. Samozrejme, v mestskom prostredí mali privilégiá a zbierky mestského práva svoj význam a mešťania si udržiavali povedomie o uplatňovaní individuálnych a kolektívnych práv, z ktorých mnohé sa napokon netýkali len mešťanov, ale všetkých obyvateľov mesta; to prvé sa niekedy v listinách explicitne uvádza ako „ius suum“;³ to druhé sa objavuje najmä v rôznych potvrdeniach mestských kolektívnych výsad týkajúcich sa súdnej a správnej autonómie. Jedným z dôvodov potvrdzovania výsad bola aj skutočnosť, že sa často porušovali.⁴ Naratív mestských privilégií narážal na realitu konfliktov vznikajúcich pre zaberanie majetkov,⁵ krádeže,⁶ či násilné spory o platenie mýta.⁷ Bádateľská skepsa môže nastať v dôsledku čisto právno-historického pohľadu, ktorý zdôrazňuje úzku väzbu medzi realitou a normou a v otázke mestských právnych zbierok a ich implementácie do súdnej praxe, pretože vieme, že mestá preberali, alebo kompilovali právne zbierky aj s ustanoveniami, ktorými sa neriadili.⁸ V Bardejove v období stredoveku absentuje špecia-

- 3 V spore richtára a rady mesta Bardejov voči senátorovi Jánovi Czauserovi zaznelo obvinenie z toho, že sa dotýčny previnil voči zákonom a štatútom mesta, tým, že sa najprv odvolal pred taverníka a neuplatnil si svoje právo v meste. Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Bardejov (ŠA PO, AB), Bardejov, fond (f.) Magistrát mesta Bardejov, sign. 180.
- 4 Výsadu súdnej právomoci mestského richtára nad mestským obyvateľstvom, alebo uplatňovanie právomoci tzv. vyššieho súdnictva nad ostatnými skupinami obyvateľstva na rôznych, vymedzených teritóriách v prípade Bardejova opakovane potvrdzujú listiny a mandáty panovníkov alebo krajinských hodnostárov. Napríklad: ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 172, sign. 711, sign. 1730.
- 5 Veľká časť konfliktov mesta Bardejov sa v sledovanom období týkala susedských sporov s majiteľmi panstiev v okolí mesta. Išlo najmä o panstvo Makovica, ktorého majiteľa/hradní kasteláni mali s Bardejovčanmi dlhú históriu sporov a násilných konfliktov. HUDÁČEK, Pavol. Komunikácia mesta Bardejov s majiteľmi makovického hradného panstva. In LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin (eds.) *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2010, s. 249-265.
- 6 Krádeže boli v meste veľmi časté. Je pravdepodobné, že v prameňoch sú zachytené len závažnejšie prípady (krádeže cenných vecí, koní, alebo dobytká, či spojené s lúpežnými prepadnutiami). Napríklad: ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 521.
- 7 Napríklad v roku 1425 boli bardejovskí obchodníci súčasťou násilného konfliktu pre platenie mýta v Tulčíku. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 137, sign. 148.
- 8 MAGDOŠKO, Drahoslav. K pôvodu pravidiel pre košickú mestskú radu z roku 1404. In DOME NOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.) *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov; Košice : Universum – EU, 2015, s. 240-242. Ku kompilačnému charakteru zbierok mestského práva: ŠVECOVÁ, Adriana. Die Stadtrechtsbücher in der mittelalterlichen Slowakei und Ungarn als Beispiel des Eigenen Selbstbewusstseins im Rahmen der europäischen Rechtskultur. In *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 2016, roč. 9, č. 3, s. 333. V bardejovskom prostredí sa z obdobia stredoveku zachovali právne zbierky: *Summa legum civilium Raimundi*, so zápismi od konca 15. storočia do 30. rokov 16. storočia. REBRO, Karol. *Summa legum Raimundi v mestskom práve na Slovensku*. In *Zborník FF UK – Historica*, 1964, roč. 15, s. 159; a *Articuli pro consulibus*, prepis košického právneho dokumentu z roku 1404 určeného pre mestských hodnostárov s ustanoveniami o súdnej praxi. M. Tischlerová ho datuje pred rok 1429, P. Benka ho kladie do súvislosti s demograficko-spoločenskými zmenami v meste v 90. rokoch 15. storočia. Je pravdepodobné, že táto právna príručka bola známa v bardejovskom prostredí ešte pred rokom 1427, nakoľko v spore mesta so senátorom Jánom Czauserom sa jedno z obvinení týkalo mlčanlivosti o veciach prerokovávaných pred mestskou radou. Ide o normu, ktorá bola všeobecne známa a ktorú akcentuje aj spomenutý právny dokument. TISCHLEROVÁ, Mária – TISCHLER, Pavol. Stredoveká nemecká pieseň z Bardejova a jej autorstvo s niekoľkými poznámkami k stredovekému mestu. In *Zborník FF UK – Historica*, 2002, roč. 45, s. 214; BENKA, Peter. *Mesto a jazyk: Bardejov v ranom novoveku (Monumenta Linguae Slovacae, vol. 2)*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2019, s. 71-72; FEDORČÁKOVÁ, Mária. *Civitas nostra Bardfa vocata: Správa mesta Bardejov v stredoveku (1320 – 1526)*. Košice : Bessarion, 2021, s. 41.

lizovaná kniha trestného súdництва.⁹ Doterajšie poznatky naznačujú, že v Bardejove sa takáto kniha v stredoveku ani nevedla a v novoveku bol tento typ mestskej knihy zavedený do praxe viacerých miest takmer súčasne.¹⁰ Neznamená to však, že bádanie o kriminalite a súdnictve nie je možné, iba sa presúva ťažisko pozornosti na iné typy prameňov, ktoré viac vypovedajú o kriminalite vo všednom živote. Aj tu však dochádza k skresleniam pri interpretácii úlohy násilia, konfliktov, drastických trestov, ublížení na zdraví a živote,¹¹ a deliktov v prostredí istých sociálnych skupín, alebo etnických menšín.¹² Výskum kriminality z pohľadu mestských súdnych autorít má svoje zásadné limity – je zrejmé, že nie každý zločin sa dostal pred súd a bol potrestaný, a nie je známe ani to, aký bol pomer medzi spáchanými zločinmi a tými, ktoré boli riešené

- 9 Zachované knihy mestského súdництва sa zaoberajú najmä civilnými spormi a vyhláseniami mešťanov. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 2, sign. 3, sign. 4, sign. 5 a sign. 431. Výnimku predstavujú registre pokút (*Penarum proventuum dominorum*, sign. 3565, sign. 4104, *Registrum ad iudicationum penarum et aliorum proventuum*, sign. 4737, *Registrum ad iudicationum penarum aliorumque proventuum*, sign. 4317, *Registrum super penis et proventibus*, s. 3642, sign. 2875 a *Protocollum iudiciale concivilitatis et penalitatum* z rokov 1432 – 1447), ktoré zaznamenávajú menšie delikty mešťanov, najmä urážky na cti. V niektorých mestách sa zachoval zmiešaný charakter záznamov z činnosti mestského súdu – napr. najstaršia kniha mestského súdництва Prešova z rokov 1424 – 1509 obsahuje popri záznamoch civilného súdництва aj záznamy kriminálnych deliktov. SZEGHYOVÁ, Blanka. Príspevok k dejinám mestského súdництва. (Mestská súdna kniha Prešova 1555 – 1560). In *Slovenská archivistika*, 1998, roč. 33, č. 1, s. 60; MARHEFKOVÁ, Kamila. Najstaršia mestská kniha Prešova (1424 – 1509) diplomaticko-obšahová analýza. In KUŠNÍR, Jozef (ed.) *Nové obzory 33 : Prešov v priestore a čase*. Prešov : Krajské múzeum v Prešove, 2017, s. 77-78. V Košiciach sa z obdobia stredoveku zachovali dve súdne knihy – staršia *Acta iudiciaria civitatis Cassoviensis* z rokov 1393 – 1405 a mladšia kniha z rokov 1489 – 1528; MAGDOŠKO, Drahošlav. *Samospráva mesta Košice v stredoveku*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 14; HALAGA, R. Ondrej (ed.) *Acta iudiciaria civitatis Cassoviensis 1393 – 1405. Das älteste Kaschauer Stadtbuch*. München : R. Oldenbourg Verlag, 1994. Stredoveké súdne knihy civilného a trestného súdництва sa zachovali z Bratislavy, Banskej Štiavnice, Zvolena a ďalších miest; ŠTEFÁNIK, Martin. Majetková kriminalita v stredovekej Bratislave podľa prvej knihy mestského súdництва. In SOKOLOVSKÝ, Leon (ed.) *Kriminalita, bezpečnosť a súdnictvo v minulosti miest a obcí na Slovensku*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007, s. 36-37; RAGÁČ, Radoslav. Civilnoprávne záznamy v mestských knihách ako prameň k dejinám súdництва v stredovekom Zvolene. In SOKOLOVSKÝ, Leon (ed.) *Kriminalita, bezpečnosť a súdnictvo v minulosti miest a obcí na Slovensku*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007, s. 68; CSUKOVITS, Enikő. Zločin a trest v stredovekej mestskej praxi. Trestné prípady banskoštiavnickej mestskej knihy zo 14. – 15. storočia. In CSUKOVITS Enikő – LENGYELOVÁ, Tünde (eds.) *Z Bardejova do Prešporku. Spoločnosť, súdnictvo a vzdelanosť v mestách v 13. – 17. storočí*. Prešov; Bratislava : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Historický ústav SAV, 2005, s. 134-135.
- 10 Novoveké špecializované knihy trestného súdництва v chronologickom poradí: Levoča od roku 1550, Prešov od roku 1555, Košice od roku 1556 a Bardejov od roku 1559. SZEGHYOVÁ 2016, s. 28.
- 11 CLASSEN, Albrecht – SCARBOROUGH, Connie. Introduction. Crime, Transgression and Deviancy: Behaviors that Defines Us All. In CLASSEN, Albrecht – SCARBOROUGH, Connie (eds.) *Crime and Punishment in the Middle Ages and Early Modern Age: Mental – Historical Investigations of Basic Human Problems and Social Responses*. Berlin; Boston : De Gruyter, 2012, s. 1-5. Autori upozorňujú na tendencie vnímať súčasnosť ako civilizovanejšiu a menej násilnú v porovnaní so stredovekom. Otázke, do akej miery bol stredovek násilný, sa venuje: BUTLER, M. Sara. Violence and Murder in Europe. In GORDON, S. Matthew – KAEUPER, W. Richard – ZURNDORFER, Harriet (eds.) *The Cambridge World History of Violence*. Cambridge : Cambridge University Press, 2020, s. 330-346. Dostupné na internete: <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-world-history-of-violence/violence-and-murder-in-europe/E1FFC7F84D-135C5AD5B1A9F6A519F27A>.
- 12 V Bardejove vystupujú v sledovanom období do popredia zmienky o predstaviteľoch etnickej menšiny Rusínov (Valachov), ktorí boli často aktérmi kriminálnych činov (najmä krádeží dobytky a koní), pričom už len príslušnosť k tejto menšine evokovala v súčasníkoch podozrenie z kriminálneho správania. FEDORČÁKOVÁ, Mária. „Vy zly a nespravedlivy lvde Bardiwci“. Mesto Bardejov v boji proti zbojníkom v 15. storočí. In *Theatrum historiae*, 2015, roč. 10, č. 16, s. 32.

súdnou cestou.¹³ V prameňoch je doložený inštitút zmierovacieho konania a tiež istá benevolencia mestských súdnych orgánov pri stíhaní aj tých najťažších zločinov.¹⁴ Absenciu súdnej knihy trestného súdnictva do istej miery nahrádzajú špecifické typy prameňov, medzi ktoré patria zoznamy mien proskribovaných osôb – zločincov, ktorí sa dopúšťali kriminálnych deliktov. Ich pôsobenie bolo najviac rozšírené v čase anarchie a oslabenia centrálnej moci (napr. počas bratríckych vojen).¹⁵ Účel týchto zoznamov sa dá vnímať v úzkej spojitosti s okolnosťami, pri ktorých vznikli, teda s výsluchmi a mučením chytených zločincov, ktorí prezradili mená ostatných členov zbojníckych skupín.¹⁶ Skutočnosť, že máme dočinenia s čistopismi, však poukazuje na to, že tieto informácie boli ďalej preposielané okolitým mestám a slúžili na vzájomnú koordináciu opatrení proti pôsobeniu aktérov tohto sociálneho javu. Plnili aj úlohu zoznamov proskribovaných a hľadaných osôb, ktorých mená mohli byť v mestských komunitách verejne vyhlasované a ich prípadné chytenie a zabitie bolo beztrestné, dokonca bolo povinnosťou správnych orgánov takéto osoby zatknúť, uväzniť a adekvátne potrestať.¹⁷

Zo zachovaných stredovekých prameňov týkajúcich sa Bardejova a jeho okolia som vybrala listiny rôznych vydavateľov – panovníka, krajinských hodnostárov, richtára a mestskej rady v súdnych záležitostiach mešťanov a úradnú aj súkromnú korešpondenciu. Ide o pramene, ktoré neodkrývajú len právny rozmer témy kriminality a súdnictva, ale umožňujú pozorovať aj mikrohistorické detaily týkajúce sa stratégií riešenia konfliktov a tým upriamujú pohľad na miesto kriminality v každodennom živote. Keďže z preskúmaných prameňov vystupuje ako dominantná otázka cti a jej narušenia v mestskom prostredí, v štúdiu sa zaoberám významom cti a deliktom proti cti v prostredí neskorostredovekého mesta. Narušenie cti mohlo byť súčasťou širšej škály verbálnych a fyzických prejavov v rámci prebiehajúceho konfliktu, preto budem svoju pozornosť venovať aj konfliktom medzi mestom a rôznymi aktérmi a stratégiám ich riešenia.

-
- 13 JUDAŠ, Kristina. Scopes and limits of interpretation of magistrate's attitude to violent crimes: examples from late medieval Gradec judicial records (1450 – 1480). In JOVANOVIĆ, Kosana – MILJAN, Suzana (eds.) *Papers and proceedings of the third medieval workshop in Rijeka*. Rijeka : Faculty of humanities and social sciences, University of Rijeka, 2018, s. 133.
- 14 JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila. K otázkám kriminalizace a marginalizace městského obyvatelstva předbělohorské doby – na příkladu královského města Brna. In BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.) *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526 – 1740)*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006, s. 603.
- 15 FEDORČÁKOVÁ 2015, s. 25-39.
- 16 FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 45.
- 17 MAREK, Miloš. Zločinnosť v stredoveku (podľa svedectva proskripčných listín). In *Studia Historica Tyrnaviensia*, 2011, roč. 13, s. 129. V Krakove sa viedla samostatná kniha proskribovaných obyvateľov. RADOMSKI, T., Maciej. *Ipsa civitas habundat furibus... Przestępcy i przestępczość w późnośredniowiecznym Krakowie*. In BARTOSZEWICZ, Agnieszka (ed.) *Coram iudicio. Studia z dziejów kultury prawnej w miastach późnośredniowiecznej Polski*. Warszawa : Wydawnictwo DiG, 2012, s. 12-13.

Niekoľko poznámok k stredovekému mestskému súdnictvu v Bardejove

Autorita a kompetencie, ktoré boli mestským orgánom v rámci súdnictva zverené, reflektujú autoritu a moc panovníka a zároveň vyjadrujú veľkú mieru autonómie a slobody, ktorou disponovali v stredoveku mestské komunity.

V období dedičného richtárstva v Bardejove (1320 – 1376) sú súdne kompetencie dedičného richtára (resp. mestského súdu na čele s dedičným richtárom) vymedzené troma listinami – lokačnou listinou z roku 1320,¹⁸ potvrdením práva tzv. vyššieho súdnictva z roku 1365¹⁹ a listinou kráľovnej Alžbety Piastovskej z roku 1374.²⁰ Drahoslav Magdoško vo svojej štúdií upozornil na to, že pôsobenie dedičných richtárov v uhorských mestách neznamenal nižšiu mieru „plnoprávnosti“ ani užívania mestských slobôd ako v prípade miest s volenou samosprávou.²¹ V iných oblastiach Európy (napr. geograficky blízke Malopoľsko) boli lokácie a následné pôsobenie šoltýsov v mestskej správe pomerne rozšírené.²² Šoltýs bol v súdnej a administratívnej praxi týchto miest a mestečiek sudcom tak v civilnoprávných, ako aj v trestných záležitostiach, o čom svedčia aj názvy niektorých zachovaných mestských kníh.²³ Zo súdnej praxe šoltýsa pochádzali názvy zasadnutí jeho súdu ako *iudicium bannitum*, *iudicium magnum*, ktoré označovali výročné sudy, ako aj pravidelné zasadnutia súdu *iudicium particulare*, *iudicium parvum*, alebo súdne zasadnutia zvolané v prípade naliehavej potreby nazývané *iudicium necessarium*.²⁴ Hoci sa v Bardejove nezachovali záznamy súdnej

18 V listine z roku 1320 dostal lokátor Vavrinec a jeho nástupcovia právomoc súdiť najťažšie delikty (menovite krádež, podpaľačstvo, vraždu) a vynášať rozsudok smrti – išlo teda o výsadu tzv. vyššieho súdnictva. JUCK, Lubomír (ed.) *Výsady miest a mestečiek na Slovensku I. (1238 – 1350)*. Bratislava : Veda, 1984, s. 94; RÁBIK, Vladimír. *Villam locare et congregare. Lokačné listiny sídlisk na východnom Slovensku v stredoveku*. In DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.) *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov; Košice : Univerzum – EU, 2015, s. 145; SOKOLOVSKÝ, Leon. *Správa stredovekej dediny na Slovensku*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2002, s. 70.

19 Listina z roku 1365 iba vymenováva delikventov a tresty, ktoré im môže mestský súd vymerať. Novou je zmienka, že výsadu vyššieho súdnictva disponuje dedičný richtár, prisažní a mešťania. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 19. D. Magdoško vidí zmysel udelenia tohto privilégia v tom, že mestské orgány mohli postihovať páchatelov verejných trestných činov, alebo proskribované osoby, čím sa ich pôsobnosť rozširovala aj na obyvateľstvo mimo mesto. MAGDOŠKO, Drahoslav. *Mestský status, súdnictvo a právo meča. Niekoľko poznámok k vývoju šarišských kráľovských miest v 14. storočí*. In *Mesto a dejiny*, 2018, roč. 7, s. 56-57.

20 V tejto listine nariaďuje kráľovná všetkým orgánom Poľského a Uhorského kráľovstva, aby sa neopovážili súdiť bardejovských mešťanov, ani im zabavovať majetok kvôli prečinom, ktoré sa stali na majetkoch patriacich pod súdnu jurisdikciu týchto orgánov. Súdne spory s bardejovskými mešťanmi sa mali riešiť pred richtárom a mestskou radou Bardejova. Je pozoruhodné, že v listine sa už nespomína *advocatus*, ale *iudex et iurati*, termíny, ktoré sú charakteristické pre volenú mestskú samosprávu a to dva roky pred formálnym odstránením dedičného richtárstva v Bardejove. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 23.

21 MAGDOŠKO 2018, s. 53.

22 MAGDOŠKO 2018, s. 53-54; BARTOSZEWICZ, Agnieszka. *Urban Literacy in Late Medieval Poland*. Turnhout : Brepols, 2017, s. 23-42.

23 *Registrum domini advocati Cracoviensis 1442 – 1443*. RADOMSKI 2012, s. 13. Systém správy a súdnictva sa v jednotlivých mestách a mestečkách Poľského kráľovstva líšil a odlišoval sa aj od uhorských pomerov. V menších lokalitách predstavoval súdny tribunál šoltýs s dvoma, alebo troma prisažnými, vo väčších mestách sa súdne kompetencie delili medzi šoltýsa a jeho súdny tribunál a mestskú radu. Tomu zodpovedal aj systém vedenia mestských súdnych kníh a registrov. V Krakove sa ako odvolacia súdna inštancia uplatňovala funkcia polkorába. BARTOSZEWICZ 2017, s. 131-133; RADOMSKI 2012, s. 19.

24 BARTOSZEWICZ 2017, s. 120.

a administratívnej činnosti dedičného richtára,²⁵ tieto termíny v súdnej terminológii pretrvali a označovali zasadnutia mestského súdu v stredoveku a ranom novoveku.²⁶

V jedinom zachovanom dokumente, ktorý podrobnejšie opisuje okolnosti zániku dedičného richtárstva v Bardejove, sa ako dôvody uvádzajú delikty spáchané tými, ktorí mali v meste vysluhovať právo a spravodlivosť. Familiári a príbuzní šoltýsa Konráda, ktorých ustanovil namiesto seba, sa, podľa dobového pisateľa, stali príčinou odstránenia tejto inštitúcie, pretože „ťažko spravovali mestských obyvateľov“.²⁷ Medzi delikty, ktoré pobúrili mestskú obec, patrili nelegálne praktiky pri výbere súdnych pokút (*birsagium*), násilie voči pivovarníkovi, ktorého nechali v zime stáť na pranieri, kým nezomrel, aj znásilnenie žien a panien.²⁸ Problémom uvedeného dokumentu je jeho pôvod a datovanie. Keďže sa v niektorých podstatných detailoch rozchádza s listinou kráľa Ľudovíta I. Veľkého z roku 1376, v ktorej sa uvádzajú dôležité informácie o konci dedičného richtárstva v Bardejove, dá sa predpokladať, že vznikol neskôr, možno až na začiatku 15. storočia, pričom predlohou mohol byť starší kronikársky záznam alebo ústne podanie.²⁹ Pri datovaní môže byť dôležitá zmienka o pranieri (*mediastinum*), o ktorom doteraz nemáme zo stredovekých dejín Bardejova takmer žiadne informácie. Ojedinelý záznam sa nachádza v mestskej účtovnej knihe z konca stredoveku.³⁰

Odvolať sa na zvyklosti a prax miest Košíc a Budína v listine z roku 1376 signalizovalo širšiu zmenu v súdnictve a administratíve.³¹ V Košiciach vystupuje richtár spolu s členmi mestskej rady ako najvyšší a jediný súdny orgán mesta už od najstarších zmienok o súdnej činnosti.³² Tento model prevzal Bardejov a riadil sa ním počas celého stredoveku. Z doterajšieho výskumu mestského súdnictva vyplýva, že to, čo sa v prípade mestského súdu pokladá za stále a nemenné – predsedníctvo richtára a vymedzené kompetencie jeho jednotlivých členov, sa v praxi ukazuje ako omnoho zložitejšie. Do súdnej praxe vstupuje jeden z prisázných (člen mestskej rady), zastupujúci richtára ako *pro tunc iudex*, pričom dôvody zastupovania richtára v jeho sudcovskej funkcii a rozsah kompetencií, ako aj konkrétne prípady riešené pred mestským súdom predstavujú

25 O bardejovských dedičných richtároch sa zachovali len ojedinelé zmienky v privilegiálnych listinách. Na aktuálnej úrovni výskumu nie sú známe ich majetkové pomery, ani rodové väzby.

26 FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 50-51.

27 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 36. FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 32-34.

28 „Taliter si quis remansit in birsagio et non habebat eis promptam dare pecuniam, carnes de domibus receperunt pro birsagio. Et si carnes non invenerunt extunc compulerunt iurare pro omagio. Item quadam vite quidam braxator nolens eis braxare verba quaedam protulit viceadvocatis contraria, eumdem braxatorem captivarunt tempore iemali locaverunt et in eodem stare permiserunt quousque morietur. Postremo honestas mulieres et virgines violenter dehonestaverunt et defloraverunt, quas molestias nostri seniores ulterius pati non potuerunt...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, s. 36.

29 FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 34.

30 V roku 1518 uzavrelo mesto dohodu o výstavbe praniera s majstrom kamenárom Tomášom. Táto zmienka nevyklučuje existenciu staršieho (dreveného) praniera. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 1700, fol. 269r.

31 Listina panovníka Ľudovíta I. Veľkého, ktorou ustanovil v Bardejove volenú samosprávu podľa vzoru Košíc a Budína. Bardejov bol pripojený k spoločenstvu týchto kráľovských miest. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 27.

32 MAGDOŠKO 2017, s. 77-78.

výzvu pre ďalší výskum.³³ To isté možno povedať o súdnych kompetenciách mestského súdu vo vzťahu k šľachticom, klerikom, vojakom či deliktom mešťanov spáchaných na cudzom území.

Spory o česť

Z preskúmaných prameňov vystupuje do popredia téma cti, jej narušenia a obrany. Doterajšie výskumy definujú česť v stredovekej a ranonovovekej spoločnosti ako vonkajší a vnútorný imperatív, systém vzťahov v rámci určitého spoločenstva,³⁴ hodnotu jednotlivca, ktorú bolo potrebné strážiť a chrániť pred znevážením,³⁵ bez ohľadu na jeho sociálny status,³⁶ v skratke to, čo reprezentuje sociálny kapitál jednotlivca.³⁷ Okrem individuálnej cti spojenej so stavovskou príslušnosťou človeka existovalo vnímanie kolektívnej cti v prostredí šľachtických rodov, stavov, cechov a cirkevných štruktúr.³⁸ Tieto spoločenstvá formulovali vlastný súbor pravidiel a noriem, ktoré jednotlivec musel dodržiavať. Problémom výskumu cti je to, že ide o fluidnú a ťažko uchopiteľnú kategóriu, čo vystihuje prirovnanie G. Schwerhoffa k „lochneskej príšere, ktorú je často vidieť, ale nikdy nebola chytená“.³⁹ Narušenie cti, urážky alebo strata cti zasahovali do integrity jednotlivcov a spoločenstiev tak zásadne, že tí boli povinní sa brániť, získať ju naspäť a očistiť svoje meno. Rôzne spôsoby riešenia deliktov proti cti našli svoj odraz aj v trestnoprávnej rovine.⁴⁰

V úradnej korešpondencii, listinách či registroch pokút z 15. storočia sú delikty proti cti a snahy o jej navrátenie pomerne časté. Boj o česť a dobré meno sa z oblasti oralita a symbolickej komunikácie presunul aj do oblasti mestskej pragmatickej písomnej kultúry. Žiadosti a sťažnosti, adresované richtárovi a mestskej rade, nesledovali len povinnosť očistiť česť a meno jednotlivca súdnou cestou, ale aj prostredníctvom písomného svedectva o bezúhonnosti. Odkrývajú sa tak rôzne odtiene vnímania cti a jej narušenia v prostredí mesta a jeho „subkultúr“ – či už ide o cechy, kláštornú komunitu alebo farský klérus.

Jeden z prípadov nactiutrhania opísala rada mesta Sabinov v liste adresovanom mestskej rade Bardejova v roku 1434.⁴¹ Pred mestský magistrát sa

33 K funkcií a kompetenciám v prípade *pro tunc iudex* a *viceiudex*: FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 62-63.

34 NOVOTNÝ, Robert. Česť a urozenost v mentalitě pozdně urozené šlechty. In BOROVSÝ, Tomáš – JANIŠ, Dalibor – MALANÍKOVÁ, Michaela (eds.) *Spory o česť ve středověku a raném novověku*. Brno : Matice moravská; Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, s. 54-55.

35 DÜLMEN, Richard van. *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích: nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*. Praha : Dokořán, 2003, s. 7-8.

36 ČECHURA 2008, s. 46.

37 VÁLKA, Josef. „Česť je zrcadlo společnosti“. In BOROVSÝ, Tomáš – JANIŠ, Dalibor – MALANÍKOVÁ, Michaela (eds.) *Spory o česť ve středověku a raném novověku*. Brno : Matice moravská; Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, s. 201.

38 VÁLKA 2010, s. 203.

39 SCHWERHOFF, Gerd. Early Modern Violence and the Honour Code: From Social Integration to Social Distinction? In *Crime, Histoire & Sociétés / Crime, History & Societies*, 2013, roč. 17, č. 2, s. 31.

40 DÜLMEN 2003, s. 14-16; DVOŘÁKOVÁ, Daniela. Súboj ako spôsob riešenia sporov o česť v stredovekom uhorskom práve. In BOROVSÝ, Tomáš – JANIŠ, Dalibor – MALANÍKOVÁ, Michaela (eds.) *Spory o česť ve středověku a raném novověku*. Brno : Matice moravská; Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, s. 46.

41 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 274.

dostavil delostrelecký majster Martin so sťažnosťou, že ktosi z mestských obyvateľov Bardejova zhanobil jeho česť, keď verejne vyhlásil, že má v Sabinove legitímnu manželku.⁴² Martin „túžiac zo seba odstrániť túto urážku na cti“, požiadal richtára a radu mesta Sabinov o vydanie listiny, ktorá by potvrdzovala, že toto tvrdenie nie je pravdivé.⁴³ Mestská rada mu vyhovelá a vydala predmetnú listinu, aby očistila jeho meno, pretože bola presvedčená o jeho nevine, hoci, slovami listiny, sa dotýčný v meste niekoľko dní neukázal a nepodarilo sa zistiť, či má, alebo kedysi mal legitímnu manželku.⁴⁴ Pomerne jasne opísaný prípad otvára niekoľko otázok. Prvá sa týka nešpecifikovanej domovskej príslušnosti delostreleckého majstra. Ak bol bardejovským mešťanom, nemal sa obrátiť aj na bardejovský mestský súd so žalobou voči urážke jeho cti? V tomto prípade sa zdá, že išlo skôr o ohováranie a rozširovanie fámy v bardejovskom mestskom prostredí než o spor s konkrétnym narušiteľom cti. Obvinenie z existencie legitímnej manželky bolo vážne najmä ak Martin už bol ženatý, pretože mohlo viesť k podozreniu z bigamie, prípadne spochybneniu legitimacy existujúceho alebo zamýšľaného manželstva. Treba podotknúť, že delostrelecký majster patril k dôležitým mestským zamestnancom⁴⁵ a pochybnosti o jeho morálnej integrite mohli mať závažné dôsledky na jeho pôsobenie v mestských službách. Ďalšou otázkou je konanieestskej rady v Sabinove, ktorá síce verila v bezúhonnosť delostreleckého majstra, ale nemala dostatočné informácie o jeho pôsobení vo svojom meste. Preto je možné, že uvedená listina sa dá chápať aj ako prenesenie zodpovednosti na bardejovské mestské orgány. Napokon ich odpoveď alebo reakcia na daný prípad nie je v prameňoch zachytená.

O inom prípade, týkajúcom sa legitimacy manželstva v mestskom prostredí, informuje list Tomáša, kantora Spišskej Kapituly a vikára spišského prepošta.⁴⁶ Píše mestskej rade Bardejova o remeselníkovi Jánovi Scheedovi, ktorý sa usiloval o prijatie do cechu súkenníkov v Bardejove, ale pre konkubínu uvedení majstri jeho prijatie odmietli.⁴⁷ Prípad sa dostal pred spišského prepošta Jána Stocka, ktorý konkubínu od dotyčného odohnal. Po tom, čo Ján dosvedčil, že už žije v legitímnom manželstve, kanonik Tomáš požiadal radu mesta Bardejov, aby po vyriešení legitimacy jeho zväzku sa k spomenutému Jánovi správili v mestskom spoločenstve pokojne a nerobili mu žiadne prekážky.⁴⁸

42 „...discretus vir Martin bombardista presentium lator nobis querulose detegebat, quod quidam in medio civitatis vestre ipsum plurimum nota infamationis maculasset, publice de eo referens, ipsum legitimum et sibi copulatam uxorem in nostra habere civitate...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 274.

43 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 274.

44 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 274.

45 FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 113.

46 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 563.

47 „...quod providi viri lanifices in civitate vestra habitantes eum in eorum medio sustinere et habere nollent propter quandam mulierem Elisabeth nomine cui prius adhesisset.“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 563.

48 „Noverint vestre circumspectiones et providencie quod predicta Elisabeth nunquam fuit sibi legitime copulata sed concubina sua et ab eo per dominum nostrum venerabilem Johanem Stock prepositum ecclesie sancti Martini repulsa...petimus igitur vestras providencias quatenus intuitu dei et iustitie eundem Johanem ex quo nunc uti dicit in matrimonio legitimo existit in medio vestrarum dominationum pacifice et sine impedimento conservare velitis et dignemini...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 563.

V oboch prípadoch sa dotýkame problematiky legitimity manželstva v stredovekej spoločnosti a jeho vplyvu na česť jednotlivca. Od IV. lateránskeho koncilu patrili medzi podmienky manželskej legitimity konsenzuálny súhlas oboch strán a uzavretie manželstva pred zrakom cirkvi.⁴⁹ V praxi sa však vnímanie manželstva ako svetského aktu a uzatváranie manželstva mimo cirkvi (tzv. tajné manželstvo) vyskytovalo v uhorskom prostredí aj v neskorom stredoveku, dokonca aj v novoveku bolo pomerne časté, že dvojica spolu žila a vychovávala deti len na základe ústne deklarovanej prísľuby uzavretia manželstva v budúcnosti.⁵⁰ Vzhľadom na tieto skutočnosti nemuselo byť z pohľadu jednotlivca dosiaľ nelegitimizované spolužitie problémom, rozhodne ho však netolerovali cirkev a mestské spoločenstvo. Najmä cechy vo svojom prostredí zakotvili požiadavky týkajúce sa legitímneho pôvodu (a tým aj legitímneho manželstva) a počestnosť vykonávaného remesla ako súčasť prísahy, ktorú musel zložiť každý remeselník.⁵¹ Legitimita manželstva sa premietala aj do hodnoverných záznamov ekonomických a dedičských transakcií v mestských knihách prostredníctvom často sa vyskytujúceho spojenia *uxor legitima*.⁵² Význam legitímneho manželstva v mestskom prostredí dokazujú svedectvá o počestnom pôvode, ktoré sa v prípade Bardejova stávajú súčasťou bežnej mestskej agendy od 15. storočia. Napríklad v roku 1464 vydal richtár a rada mesta Bardejov svedectvo o počestnom pôvode mešťana Augustína Cromera určené pre richtára a radu sliezskeho mesta Nysa.⁵³ Bardejovské mestské orgány potvrdzujú, že dotýčny sa narodil z legitímneho manželského zväzku svojich rodičov „podľa nariadenia svätej cirkvi“.⁵⁴

Nároky na morálne správanie jednotlivca kládla aj cirkev a zasadzovala sa o ich dodržiavanie. Prípád Jána Scheeda poukazuje na cirkevnú prax a kompetencie spišského prepošta v oblasti manželského života. Táto oblasť rezonovala aj v prijatých cirkevných normách, keď bola počas prepošstva Jána Stocka zvolaná synoda do Levoče (1460). Z jej záverov pochádzajú štatúty, z ktorých sa deväť článkov týka manželstva.⁵⁵ Medzi nimi sa nachádzajú ustanovenia zakazujúce prax tajných sobášov a tresty pre kňazov, ktorí by tieto nariadenia porušovali.⁵⁶ Okrem prípadov, keď bolo nactiutrhnanie spájané s nelegitímnym pôvodom alebo manželstvom, sa v písomnostiach vyskytujú prípady jednotlivcov, ktorých česť narušilo obvinenie zo závažného zločinu. Takým bolo obvinenie Bardejovčana Michala Loda voči Stanislavovi, fami-liárovi Jána Talafúza, podľa ktorého mal Stanislav zhotovovať falošné mince

49 NODL, Martin. In facie ecclesiae. In KRAS, Pawel – NODL, Martin (eds.) *Colloquia medievalia Pragensia 14. Manželsví v pozdním středověku: Rituály a obyčejje*. Praha : Filosofia, 2014, s. 53; DVORÁKOVÁ, Daniela. Manželstvo uhorskej šľachty. In KRAS, Pawel – NODL, Martin (eds.) *Colloquia medievalia Pragensia 14. Manželsví v pozdním středověku: Rituály a obyčejje*. Praha : Filosofia, 2014, s. 219.

50 DVORÁKOVÁ 2014, s. 219; ČECHURA 2008, s. 105.

51 van DÜLMEN 2003, s. 24.

52 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 431, fol. 6v.

53 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 1541.

54 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 1541.

55 OLEJNÍK, Vladimír – LABANC, Peter – GLEJTEK, Miroslav. *Duchovné a kultúrne dedičstvo Spišskej kapituly I. Od počiatkov Spišskej kapituly po vznik biskupstva*. Ružomberok : Verbum, 2021, s. 31-33.

56 OLEJNÍK – LABANC – GLEJTEK 2021, s. 33.

v meste Žmigrod.⁵⁷ Stanislav sa voči tomuto obvineniu ohradil, poprel, že by niekedy v tomto meste vôbec bol a vyzval Michala Loda, aby obvinenie dokázal prisahou spolu s dôveryhodným človekom z mesta Žmigrod, ktorý by svedčil spolu s ním.⁵⁸ Hoci výsledok tohto sporu nie je známy, záznamy o zložení prisahy vo veci potupenia cti sa ojedinele nachádzajú v mestskej knihe *Iudicium bannitum*, ktorej obsah sa väčšinou týkal záповедí za dlžoby, ekonomických a dedičských transakcií.⁵⁹ V prípade zloženia prisahy a dokázania viny bol obvinený potrestaný, ak však narušiteľ cti použil obvinenie zo závažného zločinu len na dehonestáciu a nemal ho ako dokázať, musel zaplatiť pokutu (*emenda linguae*).⁶⁰

Špecifickou sociálnou skupinou žijúcou v meste boli klerici v mestskej farnosti a členovia rehoľnej komunity augustiniánov.⁶¹ Hoci mestský súd nemal nad klerikmi súdne právomoci, v rámci mestského patronátneho práva a mestských štatútov boli zakotvené pravidlá týkajúce sa vzájomných vzťahov, ktoré nepochybne vychádzali z histórie konfliktov a sporov medzi mestom a v ňom pôsobiacimi duchovnými.⁶² Kriminálne správanie sa týkalo aj klerikov – v niektorých prípadoch boli obeťou,⁶³ v iných vystupovali ako aktéri kriminálnych činov alebo morálnych pokleskov.⁶⁴

Z pohľadu skúmania deliktov voči cti je pozoruhodný prípad, keď kaplán Matej vzniesol sťažnosť voči bardejovskému farárovi.⁶⁵ Vyplýva z nej, že vzájomný vzťah medzi mestským farárom a kaplánom bol poznačený nevraživosťou a permanentným ponížovaním kaplána mestským farárom. Svedčí o tom podrobný popis farárových difamačných praktík, ktoré sa odohrávali v rámci spoločného života klerikov. Vo svojej sťažnosti kaplán konštatuje, že farár

57 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 817. MAREK, Miloš. Prejavy dehonestácie a zhanebnia človeka v stredovekom Uhorskom kráľovstve. In MARINČÁK, Šimon – NEMEC, Rastislav (eds.) *Od čistoty k hygiene – od hygieny ku zdraviu – metamorfózy starostlivosti o dušu a telo*. Košice : Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach, 2020, s. 128.

58 MAREK 2020, s. 128-129.

59 „In vigilia Beati Johannis Baptiste hecht consecutus est iuramentum super mertem hu'bler pro vituperio...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 2, fol. 2r.

60 MAREK 2020, s. 127, 128-129.

61 Mestská farnosť pozostávala z mestského farára, kazateľa, kaplánov, správcov oltárnych základín a učiteľa v mestskej škole. Celkový počet klerikov nie je možné presne určiť, od druhej polovice 15. storočia narastal počet správcov oltárnych základín, financovaných zo zbožných odkazov mešťanov. Napríklad na prelome 15. a 16. storočia eviduje mestská kniha ôsmich kaplánov. FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 149. Augustiniánsky kláštor bol v Bardejove založený pred rokom 1390, s najväčšou pravdepodobnosťou na žiadosť mesta. Na začiatku jeho činnosti v ňom pôsobili piati členovia rehole. HUŤKA, Miroslav. *Augustiniáni na území stredovekého Slovenska (Uhorska)*. Ružomberok : Verbum, 2015, s. 161.

62 Najmä v mestskom štatúte pravdepodobne z druhej polovice 15. storočia. FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 143-144.

63 Olúpenie levočského kazateľa v lese spomína mestská rada Levoče v liste adresovanom mestskej rade Bardejova v roku 1447. ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 490.

64 Z bardejovského prostredia sú známe najmä kauzy spojené s úpadkom disciplíny a morálky v augustiniánskom kláštore na konci 15. storočia. V liste veľkošarišského priora Ambróza z roku 1493 sa spomína hriešny život bratov, žijúcich v bardejovskom kláštore. Otázky vzbudzuje aj vyhnanie priora Krištofa v roku 1489 a obvinenie priora Baltazára z krádeže vecí patriacich kláštora v roku 1495. HUŤKA 2015, s. 171-172.

65 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3563/e. Nedatovaný dokument, podľa B. Iványiho vydaný okolo roku 1500. DROBNIÁK, František. *Magistrát mesta Bardejov, Listiny a listy, 1319 – 1500*. Inventár. Bardejov, 1959, s. 400.

mu opakovane a bez milosti ubližoval svojimi slovami.⁶⁶ Raz ho z dôvodu straty nejakej čaše posielal k diablovej, nazýval ho zbojníkom, odpadlíkom od viery,⁶⁷ inokedy ho urážal a znevažoval v kaplánovej neprítomnosti.⁶⁸ V rôznych situáciách pred ostatnými kňazmi počas spoločného stolovania, pred služobníctvom, na vidieku za prítomnosti miestneho obyvateľstva zaznievali z úst mestského farára hanlivé slová na adresu kaplána, ktorý prosil mestskú radu, aby ho od útočníka oddelila a zároveň, aby sa postarala o jeho základné životné potreby.⁶⁹ Keďže dokument nie je datovaný a neuvádza ani meno farára, voči ktorému boli vznesené tieto obvinenia, je ťažké tento delikt zasaďiť do personálnych vzťahov vo farnosti. Navyše nie je známe ani to, ako na sťažnosť reagovala mestská rada.⁷⁰ Je však nespochybniteľné, že mimoriadne vážne urážky – odpadlíctvo od viery, obvinenia z krádeže, vulgarizmy – spolu s dehonestujúcim správaním mestského farára voči kaplánovi museli nájsť odzvu v mestskom prostredí, keďže aj pri jednom incidente na vidieku, ako to uvádza kaplán vo svojej sťažnosti, „mnohí dobrí ľudia počujúc krik, zastali a čudovali sa“.⁷¹ Snaha o interpretáciu dehonestujúcich slov a správania v prostredí mestskej farnosti vyvoláva otázku, či v prípade vyslovených hanlivých slov a nazývania kaplána „mníchom“ s nelichotivými prívlastkami ide o bežnú nadávku, alebo či vychádzala z konkrétnej situácie v bardejovskom prostredí, resp. z nepriaznivých vzťahov medzi predstaviteľmi farnosti a augustiniánskou komunitou. Náznak vzájomného konfliktu obsahuje list vikára jágerského biskupa z roku 1495, ktorému sa sťažoval novoprijatý bardejovský farár Ján Menlen na to, že brat Michal z augustiniánskeho kláštora v súkromí a verejne vo svojich kázňach vyvoláva zmätok, slovne dehonestuje nielen jeho, ale aj profesorov a scholárov, neprestáva vyvolávať pohoršenie a spôsobovať ujmu celému klerickému stavu.⁷² Preto vikár požiadal mestskú radu, aby láskavo v jeho mene dotyčného brata Michala napomenuli, aby prestal s osočovaním a vo svojich kázňach kázal to, čo prináša blaho, nie znevažovanie, inak nebude môcť počítať s podporou a almužnami a nebude mu dovolené v meste ani kázať.⁷³ Ako irónia osudu vyznieva skutočnosť, že poškodený farár Ján Menlen sa neskôr sám dopustil deliktu nactiutrhania, keď pohanil predstaviteľov bardejovského cechu pivovarníkov slovami: „keby som bol

66 „...cum verbis suis, quibus me frequenter affecit, ab eo igitur tempore nullam gratiam apud eum invenire potui.“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3563/e.

67 „...turpissimis verbis licentiat, iubendo me ire ad diabolium, vocandoque latronem, apostatam a religione...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3563/e.

68 „hurn, lobel monch, der vorretrysche, schalk, hoth sich aus dem closter ausgestolen heimlich...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3563/e.

69 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3563/e.

70 V roku 1509 pôsobil v bardejovskej farnosti kaplán Matej z Prešova. V tomto období bol mestským farárom Ján Menlen. Zatiaľ nie je možné s istotou tvrdiť, že aktérmi konfliktu boli títo dvaja klerici. FEDORČÁKOVÁ 2021, s. 148, s. 202.

71 „Et tunc multi boni homines preterientes clamores rusticanas audientes stabant attoniti admirantes.“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3563/e.

72 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3200.

73 „Quare commitimus vobis in virtute salutatis obedientie, quatenus moneatis eundem caritative nomine nostro ab huiusmodi detractionibus iniuriis ac infamiis clericis scholaribus inferendis cesset, et in sermonibus suis non detractiones, sed salutiferos informationes predicet, alioquin si a suis insolentiis cessare noluit, nullo sibi de caritative subsidio et elemosinis providere debeatis neque eundem publice predicare in medio vestri permitatis...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3200.

bardejovským richtárom, nechal by som starších cechu pivovarníkov natiahnuť na koly a lámať kolesom“.⁷⁴ Išlo tak o vážnu urážku. Vyjadrovala podozrenie zo závažných zločinov, za ktoré boli ukladané takéto tresty; prípad preto riešil cirkevný súd zložený z duchovných Mateja z Gönczu, Jána z Richvaldu, Šimona zo Sene a košického kaplána Michala.⁷⁵ Títo nechali predvolať svedkov z radov bardejovských duchovných, mešťanov a členov cechu pivovarníkov a ich výpovede preposlali bardejovskej mestskej rade.⁷⁶ Podobne, ako v predchádzajúcich prípadoch, ani tu nie je zachytená reakcia mestskej rady, ale niet pochyb, že išlo o kauzu, ktorou sa mestské orgány museli aktívne zaoberať, keďže v mestskom štatúte, upravujúcom vzťahy medzi mestom a mestským farárom, bola zakotvená požiadavka, aby mestský farár spravoval farnosť na česť Bohu, jej duchovnému patrónovi a ostatným svätým.⁷⁷ Takto formulovaná požiadavka na čestné a morálne správanie klerikov vo farnosti sa často dostávala do rozporu s realitou. Sám Ján Menlen sa dostal do vážneho konfliktu s mestskou radou, keď odmietal poskytovať stravu mestskému učiteľovi, hoci to vyplývalo z mestského štatútu.⁷⁸ Zdá sa, že autorita mestských orgánov narazila na svoje limity, pretože ani predloženie tohto sporu pred panovníka a hrozba odobratia farnosti neprinútili mestského farára k náprave konania a dodržiavaniu ustanovení štatútu.⁷⁹

Okrem individuálneho vnímania cti sa v písomnostiach stretávame s dehonestáciou cti celého mestského spoločenstva. V roku 1461, počas konania trhu v Bardejove, urazili Bardejovčania obyvateľov mesta Nowy Sącz. Obvinili ich z napomáhania zlodejom a zbojníkom.⁸⁰ Kvôli tomu rada mesta Nowy Sącz napísala list bardejovskej mestskej rade, v ktorom sa snaží očistiť povesť mestskej komunity a uvádza konkrétne príklady boja mesta proti zbojníkom.⁸¹ Práve 50. a 60. roky 15. storočia boli z hľadiska pôsobenia zbojníckych skupín v uhorsko-poľskom pohraničí kritické.⁸² Pôsobilo tu viacero zbojníckych skupín, ktoré napádali kupcov na obchodných cestách, dopúšťali sa násilia, krádeží a únosov.⁸³ Situácia bola tak vážna, že predstavitelia miest, významní krajinskí hodnostári, dokonca aj poľská kráľovná sa angažovali v rokovaniach, ktorými sa snažili vyriešiť tento bezpečnostný problém.⁸⁴ To napovedá, prečo

74 „...si forem vel essem iudex civitatis Bartphensis ego mitterem seniores fraternitatis brasiatorum trahere ad palos et rotare...“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3460.

75 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3460.

76 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 3460.

77 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 1989.

78 FEDORČÁKOVÁ, Mária. Medzi radnicou a kostolom: Mestská škola v Bardejove v stredoveku. In *Mesto a dejiny*, 2017, roč. 6, č. 2, s. 55.

79 FEDORČÁKOVÁ 2017, s. 55-56.

80 „...uns beschamende mit unerlichen wortin unde die unser, die do czu dem morckte kommen, sprechende das wir hildin mit dem diben unde ro^eberen, lossinde sie farin durch unser Stadt, das is uns schwerlich let, in dem geschit uns grose beschwerunge unde unrecht.“ Dostupné na internete: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/view/179008/?pg=0&bbox=792%2C-1584%2C3093%2C-213>.

81 „Zunder wir hebin zo^elche dybe under ro^ebyr losin hengin...“ Dostupné na internete: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/view/179008/?pg=0&bbox=792%2C-1584%2C3093%2C-213>.

82 SROKA, A. Stanisław. *Średniowieczny Bardiów i jego kontakty z Małopolską*. Kraków : Towarzystwo naukowe „Societas Vistulana“, 2010, s. 90-92.

83 SROKA 2010, s. 90-92.

84 SROKA 2010, s. 95-96.

obvinenia z napomáhania zbojníkom dehonestovali česť celého mestského spoločenstva. Je otázne, či tieto obvinenia mohli byť založené na relevantných dôkazoch, alebo išlo o iracionálne, impulzívne konanie.⁸⁵ Z iných stredovekých prameňov je známe, že obvinenie zo zbojníctva, lúpežníctva, zlodejstva sa vyskytovali veľmi často ako prostriedok dehonestovania individuálnej alebo kolektívnej cti bez ohľadu na príslušnosť k sociálnej vrstve.⁸⁶

Rituály násilia

Pisateľ známeho výhražného listu zbojníkov z roku 1493 nazval obyvateľov Bardejova „zlými a nespravodlivými“, pretože popravili jeho druhov, „ľudí dobrých a nevinných“.⁸⁷ Od pisateľa listu ide o zjavné ublíženie na cti celej mestskej komunity, pretože v úradnej aj súkromnej korešpondencii sa vždy v úvode vyjadruje česť a postavenie adresáta.⁸⁸ Pohanenie adresáta namiesto pozdravu a vyhrážania sa predstavujú navzájom prepojené javy alebo jednotlivé stupne toho, čo sa niekedy nazýva „liturgiou alebo rituálom násilia“.⁸⁹ Mnohé konflikty začínali verbálnymi a fyzickými prejavmi hanenia a dehonestácie, ktoré sa stupňovali, aby napokon eskalovali do aktu násilia.⁹⁰ Medzi počiatočnou (verbálnou) dehonestáciou a finálnym riešením konfliktu existovala celá škála prejavov a gest, ktoré nasledovali v istej postupnosti, pričom žiaden z aktérov nechcel v konflikte stratiť tvár a snažil sa oplatiť protivníkovi rovnakým hanlivým slovom alebo gestom.⁹¹

Prípadov, keď mestská komunita čelila vyhrážaniu, nie je málo. Nie vždy sa konflikt vyhrotil a prerástol do otvoreného násilia. Existovalo viacero stratégií, ako udržať konflikt vo verbálnej podobe, prejaviť rezistenciu voči vyhrážkam, prípadne ich riešiť diplomatickou cestou. Zaujímavú podobu vyhrážania predstavuje list poľského šľachtica Mikuláša Balického, ktorý analyzoval vo svojej práci maďarský bádateľ János Incze.⁹² Konflikt medzi mestom Bardejov a šľachticom nastal kvôli plateniu tzv. novoročného daru.⁹³ Šľachtic Mikuláš Balický sa v roku 1430 vyhrážal, že ak mesto nezaplatí novoročný dar v hodnote 12 mariek striebra a census, zoberie za rukojemníka každého

85 Takéto konanie je jedným z faktorov, ktoré treba brať pri výskume zločinnosti do úvahy. SCHWERHOFF, 2013, s. 35.

86 Konkrétne príklady uvádza: MAREK 2020, s. 124-127.

87 SROKA, A. Stanisław. Villains, Merchants and the Written Word: A Document of Highland Outlaws from the Polish – Hungarian Border Area from 1493. In MOSTERT, Marco – BARNWELL, P. S. (eds.) *Medieval Legal Process. Physical, Spoken and Written Performance in the Middle Ages*. Turnhout : Brepols, 2011, s. 268.

88 Napríklad v liste z roku 1455: „*Prudentes et circumspecti viri domini amici et vicini carissimi...*“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 818.

89 SCHWERHOFF 2013, s. 34.

90 SCHWERHOFF 2013, s. 34. Na spojenie urážok a násilia v konkrétnych príkladoch poukazuje MAREK 2020, s. 106.

91 MAREK 2020, s. 34-35.

92 INCZE, János. „*My Kingdom in Pledge.*“ *King Sigismund of Luxemburg's Town Pledging Policy. The Case Studies of Segesd and Bártfa*. MA Thesis. Budapest : Central European University, 2012, s. 66-67.

93 V roku 1412 záložoval panovník Žigmund Luxemburský platbu každoročnej kráľovskej dane z Bardejova poľskému šľachticovi Andrejovi Balickému. Po smrti Andreja sa stala držiteľkou práva na výber dane jeho manželka Rachna, po nej (pravdepodobne po jej smrti) Mikuláš Balický, ktorý mohol byť bratom, alebo synovcom Andreja Balického. INCZE 2012, s. 51, 57-58, 64-67.

mešťana, ktorý sa nachádza v Uhorsku, na tak dlho, kým mesto pohľadávku nevyplatí.⁹⁴ Tým sa Balický odvolával na právo veriteľa, ktorý mohol zadržať a uväzniť dlžníka, kým nebude dlžná suma vyplatená.⁹⁵ Svoje vyhrážky zvýrazil použitím titulu *capetaneus in Bartffa*, ktorý mal evokovať vojenskú právomoc nad mestom.⁹⁶ V skutočnosti nemal Mikuláš Balický nad mestom žiadne vojenské právomoci a použitie titulu mestského kapitána iba v tejto listine indikuje, že mu išlo o poníženie bardejovských mešťanov a vytvorenie pozície moci, z ktorej by mohol ľahšie vymáhať svoje požiadavky.⁹⁷ Navyše, nemal právo žiadať od Bardejovčanom novoročný dar, pretože panovník Žigmund Luxemburský ich od tejto povinnosti voči rodine Balických oslobodil.⁹⁸ Z preskúmaných prameňov vyplýva, že v tomto prípade mesto zvolilo stratégiu rezistencie, pretože ani niekoľko mesiacov po vydaní listiny Bardejovčania požiadavky Balického nespĺnili a zdá sa, že rodina Balických od vymáhania dlhu napokon ustúpila.⁹⁹

Jednou z podôb verejného vyhlásenia nepriateľstva, pomsty, alebo zámeru škodiť a uplatniť násilie boli výhražné listy, pripevňované na dvere kostolov, alebo na mestské brány.¹⁰⁰ Išlo o spôsob, ako vo vlastnej réžii dosiahnuť splnenie svojich požiadaviek, alebo odplatiť sa za spôsobenú škodu.¹⁰¹ V roku 1455 došlo ku konfliktu medzi Prokopom z okolia mesta Žmigrod a poddanými panstva Makovica, ktorý prerástol do násilia s následkom zabitia a zranenia makovických poddaných.¹⁰² Po tomto incidente poškodení pripevnili v noci na brány mesta Žmigrod horiacu faklu s listom a s požiadavkou na odškodnenie, inak hrozili mestu zničením.¹⁰³ V tomto konflikte pravdepodobne napokon došlo k vyrovnaniu jednotlivých strán bez použitia násilia, avšak samotný akt umiestnenia výhražného listu na mestské brány, ktoré v konflikte predstavovali významnú fyzickú hranicu a útočisko, naznačuje narušenie tejto hranice a zvyrazňuje možnú eskaláciu konfliktu.¹⁰⁴

Vo výhražnom liste Petra Axamita adresovanom obyvateľom Bardejova, ktorý pisateľ datoval „pod zelenou jedľou, pri chladnom potoku, v hlbkej doline“, vypovedal bratrícky kapitán prísažným a celému spoločenstvu Bardejova nepriateľstvo na hrdle a majetku za obesenie jeho druhov v Bardejove a vyhrážal sa pomstou.¹⁰⁵ List vydaný pravdepodobne v roku 1453 zapadá do kontextu bratríckych vojen, mimoriadne násilného obdobia, v ktorom sa

94 INCZE 2012, s. 66.

95 INCZE 2012, s. 66.

96 INCZE 2012, s. 66-67.

97 INCZE 2012, s. 67.

98 INCZE 2012, s. 67.

99 INCZE 2012, s. 67.

100 ČORNEJ, Petr. *Jan Žižka. Život a doba husitského válečníka*. Praha : Paseka, 2019, s. 46.

101 ČORNEJ 2019, s. 46.

102 RUCIŃSKI, Henryk. Rozboje w zachodnich Karpatach do początku XVI wieku. In MADEJOWA, Maria – MLEKODAJ, Anna – RAK, Maciej (eds.) *Mity i rzeczywistość zbójnictwa na pograniczu polsko-słowackim w historii, literaturze i kulturze*. Nowy Targ : Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu, 2007, s. 19.

103 RUCIŃSKI 2007, s. 19.

104 SCHWERHOFF 2013, s. 35.

105 „Geben under eine grünen Thannen, bei einem külen bach, in einem tyffen Thale.“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 605; ŠPIRKO, Jozef. *Husiti, jiskrovci a bratríci v dejinách Spiša (1431 – 1462)*. Spišská Kapitula : Spišský dejepisný spolok v Levoči, 1937, s. 87-88.

mestá spolu s krajinými hodnosťami snažili čeliť vojenskej sile bratříkov. Tí sa najmä na východnom Slovensku opevnili v mnohých hradoch a pevnostiach, odkiaľ podnikali nájazdy a lúpežné prepady.¹⁰⁶ Ako je zrejmé zo zachovaných prameňov, mestská diplomacia musela v tomto období využívať rôzne stratégie, aby ochránila mesto pred napadnutím a obchodníkov pred stratou tovaru a života. Na jednej strane mestá vojensky podporovali výpravy vedené krajinými hodnosťami na potlačenie bratříkov, na druhej strane vyvíjali veľké úsilie na udržanie prímeria a diplomatických vzťahov s bratríckymi kapitánmi, najmä s Petrom Axamitom.¹⁰⁷ O tom svedčí aj Axamitov list z roku 1456, v ktorom sa rétorika zásadne zmenila. Vyjadril v ňom snahu uzavrieť s Bardejovčanmi prímerie, nazval ich priateľmi a susedmi a ako odmenu za „priateľstvo“ žiadal 400 zlatých.¹⁰⁸

Kým v prípade Axamita vystupovalo mesto zdržanlivo, konflikt v Malcove, v dedine blízko Bardejova, v roku 1454 sprevádzalo násilie, ktoré zarezoňovalo medzi obyvateľmi Bardejova až tak, že mestský pisár zaznamenal udalosť vo forme kronikárskeho záznamu, ktorý bol uložený medzi ostatné písomnosti mestského magistrátu.¹⁰⁹ Vyplýva z neho, že v dedine Malcov došlo k obsadeniu a opevneniu miestneho kostola „zbojníkmi“, s najväčšou pravdepodobnosťou oddielom bratříkov, ktorý viedol Perchl, familiár šľachtica Mikuláša Czajku.¹¹⁰ Bratříkov opevnených v kostole obohnali prenasledovatelia valom, ten zapálili a pevnosť dobyli. Zajali štyridsaťšesť mužov, niektorých spálili oheň, ďalší boli obesení a iba štyria boli prepustení.¹¹¹ Hoci sa to v zázname výslovne neuvádza, s najväčšou pravdepodobnosťou boli za dobytie malcovského kostola a likvidáciu ozbrojencov zodpovední Bardejovčania.¹¹²

Posledným príkladom násilného konfliktu a verbálnej dehonestácie a vyhrážania sa je už spomenutý výhražný list zbojníkov z družiny Fedora Hlavateého z 25. júla 1493.¹¹³ V rámci chronológie konfliktu sa nachádza niekde

106 POLLA, Belo – SLIVKA, Michal. Husiti, Jiskrovci a bratříci na východnom Slovensku vo svetle archeologického bádania. In *Archaeologia historica*, 1980, roč. 5, č. 1, s. 72-73; ŠPIRKO 1937, s. 87-88.

107 BENKA 2019, s. 95-97.

108 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 860; ŠPIRKO 1937, s. 95.

109 ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 730.

110 „...obsessa est ecclesia in villa Melczo, et per quendam nomine Perchle ffamiliarem Nicolai Czajka, sepi et tuguriis roborata....“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 730. Na bratříkov poukazuje stratégia opevneného kostola. POLLA – SLIVKA 1980, s. 72. Mikuláš Czajka bol šľachticom poľského pôvodu, vicekapitánom Podolínce. Z iných písomností je známe, že škodil Bardejovčanom. FEDORČÁKOVÁ 2015, s. 35.

111 „...ipso die sancte Gerdrudis circa medium noctis, circumvallavimus et altera die per ignem expugnnavimus, circa horam prope vicesimamquartam, et predonum numero quadraginta sex captivitati nostre mancipavimus. Ceteri vero quidam in insultibus combusti sunt et interempti, relictis vero pena patibulari puniti sunt et confusi, preter quatuor qui sunt emissi, in solutionem familiarium nostrorum etc.“ ŠA PO, AB, f. Magistrát mesta Bardejov, sign. 730.

112 POLLA – SLIVKA 1980, s. 70.

113 HÚŠČAVA, Alexander. O činnosti zbojníckych družín na severovýchodnom Slovensku na konci XV. storočia (Bardejovský výhražný list vo svetle histórie). In *Historické štúdie*, 1956, roč. 2, s. 202.

uprostred ako reakcia na popravu viacerých členov zbojníckej družiny.¹¹⁴ Je pozoruhodné, že hoci odosielatelia zvolili formu listu, použitie kresieb popravených, zbraní, prútikov a dier evokuje symbolické vyjadrenie zámeru zbojníkov, ktorým bola násilná pomsta na meste a jeho obyvateľoch. Ako to zdôrazňuje vo svojej štúdii S. A. Sroka, znázornené symboly mali vzbudiť u adresátov strach z fyzického násilia a zároveň slúžili na potvrdenie hodnovernosti odosielateľa namiesto pečate.¹¹⁵ Okrem toho je celkové štylistické a výtvarné stvárnenie listu prejavom výnimočnej kreativity pisateľa, ktorého totožnosť nie je známa.¹¹⁶ Na otázku, či sa im podarilo naplniť svoje hrozby, je ťažké odpovedať. Podobne ako v prípade iných výhražných listov je možné sledovať iba časť konfliktu, celkový obraz je nejasný. A. Húščava veľmi podrobne preskúmal aktivity zbojníckych družín a stratégie miestnych orgánov (miest, kastelánov hradov, stolíc, krajinských hodnostárov) pri riešení násilných konfliktov v pohraničí. V prípade adresovaného Bardejovu našiel indície, ktoré by mohli naznačovať, že po rozptýlení družiny Fedora Hlavatého na rozhraní rokov 1494 – 1495 sa niektorí jej členovia podieľali na požiari mesta Bardejov v roku 1500. Mesto im dokonca zaplatilo za hľadanie možných vinníkov.¹¹⁷ Ak je Húščavov predpoklad správny, znamenalo by to, že sa vyhrážky podarilo naplniť a realizovať spôsobom, ktorý zasiahol veľkú časť mestského spoločenstva a spôsobil významné škody. Stále však išlo o udalosť, s ktorou sa mesto dokázalo vysporiadať bez toho, aby zaniklo. V porovnaní so síce dynamickým a dobrodružným, ale krátkym životom zbojníkov a zbojníckych družín, ktorých členovia väčšinou zomierali násilnou smrťou, často na popraviske, bolo mestské spoločenstvo, žijúce v opevnenom a stráženom meste stabilným a do veľkej miery bezpečným priestorom pre život. Táto črta mestského života spolu s rozsiahlymi kompetenciami mestského súdu a aparátu mestských súdnych zamestnancov predstavovala v stredovekej spoločnosti silnú platformu pre riešenie konfliktov, kriminality a s nimi spojeného násilia.

Záver

Otázka cti a jej narušenia zásadným spôsobom ovplyvňovala život jednotlivcov a celého mestského spoločenstva. Na konci stredoveku boli v mestskom a cechovom prostredí jasne definované pravidlá počestnosti a ich dodržiavanie kontrolovali mestské orgány. Menej jednoznačný bol vzťah mestských orgánov k deliktom spáchaným klerikmi. Hoci bolo mesto o kauzách vo farnosti alebo v augustiniánskom kláštore informované, zdá

114 Najprv boli v októbri 1492 popravení Staško z Oslavy a Senko z Krásneho Brodu, ktorých Bardejovčania chytili počas spoločnej výpravy s ozbrojencami z Makovického panstva, počas ktorej došlo k násilnému stretu so zbojníckou družinou. Neskôr boli chytaní a popravení Vasko a Timko, pričom Vasko bol bratom kapitána družiny Fedora Hlavatého. Už po prvej výprave proti družine sa Fedor Hlavatý vyhrážal Bardejovčanom vypálením mesta. HÚŠČAVA 1956, s. 197-199.

115 SROKA 2011, s. 279.

116 S. A. Sroka predpokladá, že mohlo ísť o príslušníka nižšej sociálnej vrstvy, ktorý mal základné vzdelanie a písárske zručnosti, alebo klerika s nižším svätením. SROKA 2011, s. 279-280.

117 HÚŠČAVA, Alexander. Zbojnícke družiny na severovýchodnom Slovensku do roku 1526. In *Slovenský národopis*, 1956, roč. 4, č. 4-5, s. 462-463.

sa, že priamo zasahovalo iba v prípadoch, ktoré sa týkali jeho kompetencií v rámci patronátneho práva. Výzva, aby mesto zasiahlo voči nenávisným kázňam augustiniánskeho kazateľa, vzišla od vikára jágerského biskupa – nejde teda o disciplináciu kazateľov a kňazov mestským magistrátom v tej podobe, ako ju poznáme z novovekého obdobia. Dehonestácia protivníka sa ako jedno zo štádií vedenia konfliktu objavuje vo viacerých konfrontáciách medzi mestom a jeho obyvateľmi na jednej strane a aktérmi rôzneho sociálneho postavenia a statusu. Jeden z prostriedkov používaných pri vedení konfliktov predstavujú výhražné listy, v ktorých sú dehonestácia protivníka, výhražné gestá a úmysel škodiť deklarované prostredníctvom písomného prejavu, čo svedčí o rozšírení významu písomného svedectva v prostredí širších vrstiev v období neskorého stredoveku.